

SUMANIOS VISUOMENĖS BRUOŽAI VIEŠOJO VALDYMO MODERNIZAVIMO KONTEKSTE

Lina Sveklaitė, Andrius Stasiukynas

Mykolo Romerio universitetas

Įvadas

Pastaruoju metu viešojo valdymo tyrinėtojai savo dėmesį koncentruoja į sumanaus valdymo, sumanios, įtraukios visuomenės formavimo paieškas, sumanių miestų kūrimą. Visa tai formuoja poreikį išskirti *sumanumą* pagrindžiančius bruožus ir charakteristikas. Pažymėtina, kad paprastai *sumanumas* viešojo valdymo tyrimuose siejamas su inovacijomis, technologiniu kapitalu ir jo panaudojimu, bendradarbiavimu, žmogiškojo kapitalo panaudojimu, piliečių dalyvavimu ir kt. (Angelidou, 2014). Piliečių dalyvavimas priimant viešuosius sprendimus yra vienas iš *naujojo viešojo valdymo* elementų, o jo absorbavimas viešajame valdyme funkcionuoja kaip vidinis tinklas, apimantis neformalius kaimynystės tinklus, privačios bendruomenės, pilietinės koalicijos ar aljanso ir privačius / viešuosius / nepelno siekiančių paslaugų ar politinius tinklus (Oh ir kt., 2014). Kitaip tariant, sudaromos sąlygos piliečiams dalyvauti priimant sprendimus, kuriant tinklus ir ryšius didinamas pasitikėjimas valdžios institucijomis, politinis angažuotumas, sklandesnis projektų įgyvendinimas.

Mokslinėje literatūroje daug dėmesio skiriama *sumanaus valdymo* tyrimams, tačiau *sumani visuomenė* nėra tiriama kaip išskirtinis efektyvaus *naujojo viešojo valdymo* įgyvendinimo elementas. Dažniausiai *sumanios visuomenės* bruožai apžvelgiami tik bendrąja prasme, nurodant, kad tai inovacijų ir technologijų, padedančių spręsti klimato kaitos, iškastinio kuro, ekonominės plėtros, populiacijos įvairovės (masto), pasenusios infrastruktūros problemas, padarinys (Smart City World Congress, 2011), o sumanios visuomenės tikslas – plėtoti naujas įsitraukimo formas ir skaitmeninių ryšių tipus, leisiančius sumaniąsias technologijas integruoti į kasdienį gyvenimą. Manytina, kad negausų tyrėjų susidomėjimą sumania visuomene lemia koncentruotas dėmesys žinių visuomenei.

Šio straipsnio *tikslas* yra išskirti sumanios visuomenės bruožus viešojo valdymo modernizavimo kontekste. Tikslui pasiekti numatyti *uždaviniai*: (i) išnagrinėti viešojo valdymo raidą ir prielaidas formuoti sumanią visuomenę; (ii) apžvelgti visuomenės bruožus, būtinus *naujajam viešajam valdymui* realizuoti; (iii) išnagrinėti tinklaveiką kaip sumanios visuomenės formavimosi elementą. Paminėtini pagrindiniai tyrimų *metodai*: lyginamasis istorinis, literatūros mokslinės analizės, sisteminių.

Viešojo valdymo raida ir raiškos elementai

Siekdamas išspręsti viešajame sektoriuje kylančias problemas – efektyvinti viešąjį valdymą ir pagerinti viešąsias paslaugas (Abeysekera, Kamaruddin, 2013) – viešasis valdymas perėjo tris dominuojančius etapus (Osborne, 2006): nuo XIX a. pabaigos iki 1970–1980 m. pradžios (formuojasi pagrindinės viešojo valdymo paradigmos); iki XXI a. pradžios (siekiama sumažinti viešojo sektoriaus išlaidas, skatinamas viešosios politikos efektyvumas ir veiksmingumas, tobulinamos valdžios ir viešosios paslaugos, didinamas pasitikėjimas valdžia, perimama privati praktika) (Manning, Parison, 2004); nuo besiformuojančio trečiojo etapo iki dabar (siekiama įgalinti piliečius dalyvauti, spręsti socialines problemas; dominuoja informacinių technologijų naudojimas, žiniasklaidos priemonių intervencija). Reformos viešajame sektoriuje vyksta dėl ekonominių, socialinių, politinių ir technologinių veiksnių, arba, kitaip tariant, tai yra ekonominių ir fiskalinių krizių rezultatas (Larbi, 1999), norint viešajame sektoriuje pasiekti efektyvumo, lygybės ir taupymo tikslų (Lane, 2001), orientuojantis į konkurencingą išteklių naudojimą ir paslaugų teikimą, atskaitomybės lygio didinimą, intelektinio kapitalo ir bendradarbiavimo stiprinimą, piliečių įtraukimą.

Teigtina, kad naujos įtraukties (dalyvavimo ir sąveikos) formos tarp valstybės ir visuomenės, valdžios ir piliečių, valstybinių ir nevalstybinių organizacijų yra *naujojo viešojo valdymo* teorinės paradigmos išraiška (Osborne, 2010). Vis dėlto pastebėtina, kad pastaruoju metu *naujojo viešojo valdymo* elementus, tokius kaip piliečių dalyvavimas, bendradarbiavimas, priimta priskirti naujai *sumanaus viešojo valdymo* koncepcijai, nurodant, kad *sumanus viešasis valdymas* kyla iš siekio sukurti viešąją vertę per racionalius sprendimus, gebėjimus, išteklius ir technologijas (Gaulé, 2014). Tai globalizacijos ir industrinės visuomenės transformacijos į žinių visuomenę padarinys, sukkeliantis poreikį skatinti pažangų valdymą, gebantį susidoroti su iškilusiomis problemomis (Martinelli, 2010) per informacinių ir komunikacinių technologijų taikymą, elektroninę valdžią, sumanųjį miestą (Buškevičiūtė, 2014).

Manytina, kad poreikis įtraukti naują sąvoką į viešojo valdymo paradigmą kilo dėl technologijų plėtros ir aktyvaus jų naudojimo efektyvinant vie-

šąjį valdymą. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių mokslininkų eskaluojamas *sumanus valdymas*, kaip viešojo valdymo raidos padarinys, savo principais nesisiskiria nuo *naujojo viešojo valdymo* principų, kurie irgi apima piliečių dalyvavimą, bendradarbiavimą, greitą reagavimą į pokyčius, technologinę plėtrą, todėl straipsnyje sumanios visuomenės charakteristikos išskiriamos *naujojo viešojo valdymo* paradigmos kontekste (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. *Viešojo sektoriaus valdymo reformų metu taikyti principai*

Viešasis sektorius
Tradicinis viešasis valdymas (iki XX a. aštuntojo dešimtmečio)
Griežta hierarchinė struktūra
Dominavimas ir subordinacija
Paklusnumas
Dėmesys standartiniams procedūroms
Naujoji viešoji vadyba (nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio iki XXI a. pr.)
Orientacija į rinką
Decentralizacija
Privatizacija
Dėmesys klientui
Orientacija į efektyvumą, rezultatyvumą, produktyvumą
Viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas
Piliečių dalyvavimas valdyme
Vertikalus / horizontalus valdymas
Naujasis viešasis valdymas (nuo XXI a. pr.)
Programų ir institucijų sistema
Nevyriausybinių organizacijų (NVO), privataus ir viešojo sektorių sąveika
Gausus piliečių dalyvavimas
Skaidrumas, pliuralizmas, demokratija, etika
Socialinė atsakomybė
Aktyvi NVO veikla
Informacinių technologijų plėtra
Tinklai

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis nagrinėta literatūra.

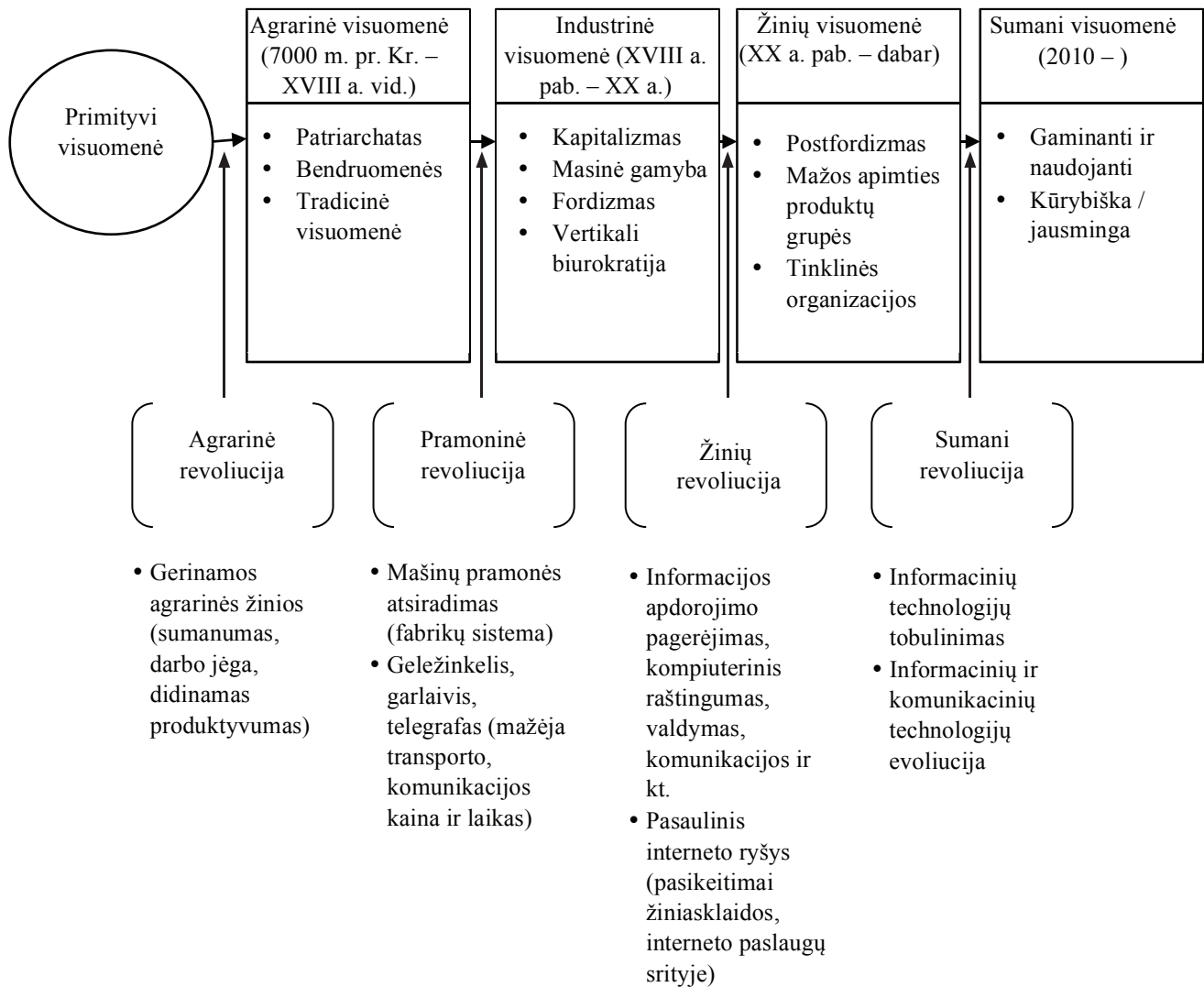
Pažymėtina, kad vis svarbesnis tampa piliečių dalyvavimas rengiant nacionalines strategijas, priimant valstybei svarbius sprendimus, bendradarbiavimas, tinklai, partnerystė (Russo ir kt., 2014). Pasak S. Osborne (2010), vykstant globalizacijos procesams ir didėjant konkurencijai pasauliniu mastu, vietinės valdžios priimami sprendimai nebeturi veikti kaip vienintelis politikos formavimo centras, bet turi orientuotis į tinklais grįstus santykius kuriant moder-

nią valstybę. Būtent dėl *naujajam viešajam valdymui* būdingų principų, apimančių technologinę plėtrą, piliečių dalyvavimą, žinias, pilietiškumą, svarbu ypatingą dėmesį skirti visuomenės, gebančios prisitaikyti prie viešojo valdymo raidos ir iš to kylančių poreikių, formavimui.

Visuomenė naujojo viešojo valdymo kontekste

Keliant klausimą, kokios visuomenės poreikį suformuoja dabartinis viešojo sektoriaus valdymo modelis, susiduriama su skirtingais požiūriais. Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama žinių visuomenei (angl. *Knowledge Society*), dar žinomai kaip *informacinė visuomenė* (angl. *Information Society*) ar *tinklinė visuomenė* (angl. *Network Society*) (Duart, Mengual, 2014), kurios esmė – naujų žinių kūrimas ir pritaikymas socialiniame ir ekonominiame gyvenime, mokymosi visą gyvenimą skatinimas, naujų žinių sklaidos ir prieinamumo proceso tobulinimas (Karazijienė, Sabonienė, 2010). Duart, Mengual (2014) pastebi, kad žinių visuomenės pagrindas yra internetas ir skaitmeninės technologijos, dėl kurių generuojamos naujos socialinių santykių, bendradarbiavimo formos, leidžiančios klausimą, ar turite prieigą prie tinklo, keisti kitu klausimu – ar turite kompetencijos juo naudotis. Siekiant išspręsti kompetencijos stokos problemą, būtina reaguoti į besikeičiančią visuomenę ir jos poreikius, siūlant tam tikrus įrankius kompetencijoms ir prisitaikymo įgūdžiams įgyti. Ž. Karazijienė, A. Sabonienė (2010) pažymi, kad žinių visuomenei svarbus informacijos apdorojimas, naujų žinių kūrimas ir jų pritaikymas gyvenime ir darbinėje veikloje. L. Mihut (2014) kelia klausimą, ar visuomenė gali egzistuoti be žinių. Manytina, kad kiekviena visuomenė yra žinių visuomenė dėl jai būdingos koherencijos, t. y. norint visuomenei – civilizacijai gyvuoti, būtinos žinios, kurios kaupiamos, plėtojamoms papročių, teisių, mokslo žinių, technologijų ir kt. pavidalu (Ramaprasad, Sridhar, 2011). Apibendrinus teoretikų įžvalgas manytina, kad visuomenė negali gyvuoti be žinių, tačiau pastaruoju metu, kai žinios vaidina svarbų vaidmenį ekonominiame ir socialiniame gyvenime, kyla naujos visuomenės formos poreikis – žinių visuomenės.

Vis dėlto S. T. Kim (2013) nurodo, kad žinių visuomenė yra praeitis, o viešojo sektoriaus valdymo orientacija į lygiagrečių informacinių technologijų ir socialinį vystymąsi, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai, kuriuose dominuoja inovacijos, technologijos ir humanistinės vertybės, sukelia poreikį žinių visuomenę keisti sumania visuomene (žr. 1 pav.).

1 pav. Visuomenės raida

Šaltinis: S. T. Kim, 2013.

S. T. Kim (2013) nurodo, kad sumanos visuomenės formos atsiradimą lėmė išmaniosios technologijos ir humanistinės vertybės. Jos viešajame sektoriuje suformavo poreikį kurti išmanią strategiją per išmanią e. vyriausybės paslaugų infrastruktūrą (kadangi ji glaudžiai susijusi su kasdieniu piliečių gyvenimu) ir pasitikėjimu grįstą socialinę infrastruktūrą, apsaugančią piliečių teises. Šios dvi infrastruktūros palengvina ir skatina piliečių bendravimą su valdžios institucijomis ir dalyvavimą priimančiais sprendimais, prisideda stiprinant pilietiškumą, naikina informacijos asimetriją. Sumanioje visuomenėje piliečiai yra vyriausybės veiklos partneriai, o pati vyriausybė priima tik koordinatoriškas, sprendžiant konfliktus tarp suinteresuotų šalių, funkcijas.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ sumani visuomenė apibrėžiama kaip veikli, atsakinga, ekonomiškai saugi, dalyvaujanti politiniuose sprendimuose, gebanti mokytis ir tobulėti, siekti žinių. Ch. Levy ir D. Wong (2014) sumanią visuomenę apibrėžia per technologinę prizmę, nurodydami, kad sumani visuomenė yra ta, kuri geba išnaudoti techno-

logijų galią ir potencialą siekdama didesnio produktyvumo, tad, siekiant sukurti sumanią visuomenę, verslo, mokslo, valdžios sektoriai ir piliečiai turi dirbti išvien, taip užtikrindami, kad atskiri sektoriai netrukdytų vienas kitam. Kishi ir Chimura (2012) sumanią visuomenę apibūdina kaip naujos kartos energijos ir socialinę sistemas, kompleksiskai susiejančias regioninę transporto sistemą, pakeičiančias piliečių gyvenimo stilių ir energijos vartojimą (įskaitant energijos vartojimo efektyvumą).

Apibendrinant teoretikų išvagas galima teigti, kad sumani visuomenė – tai ta, (1) kuri yra aprūpinta pažangia komunikacijos, informacijos ir energetine infrastruktūra, įgalinančia visuomenę efektyviai ja naudotis kuriant gėrybes, (2) kuri geba gaunamą informaciją transformuoti į žinias, (3) kuri bendradarbiauja bei dalyvauja viešajame valdyme, (3) kuri suveda verslo, mokslo, valdžios sektorius ir piliečius bendrai dirbti, siekti bendro tikslo, (4) kuri geba mokytis ir tobulėti, (5) kuri puoselėja toleranciją ir pasitikėjimą, (6) kuri geba išnaudoti technologijų galią ir potencialą.

Apibendrinant galima teigti, kad sumani visuomenė turi daugumą žinių visuomenei būdingų bruožų, tik sumanioje visuomenėje bendradarbiavimui, daly-

vavimui valdyme skiriama daugiau dėmesio nei anksčiau (žr. 2 lentelę).

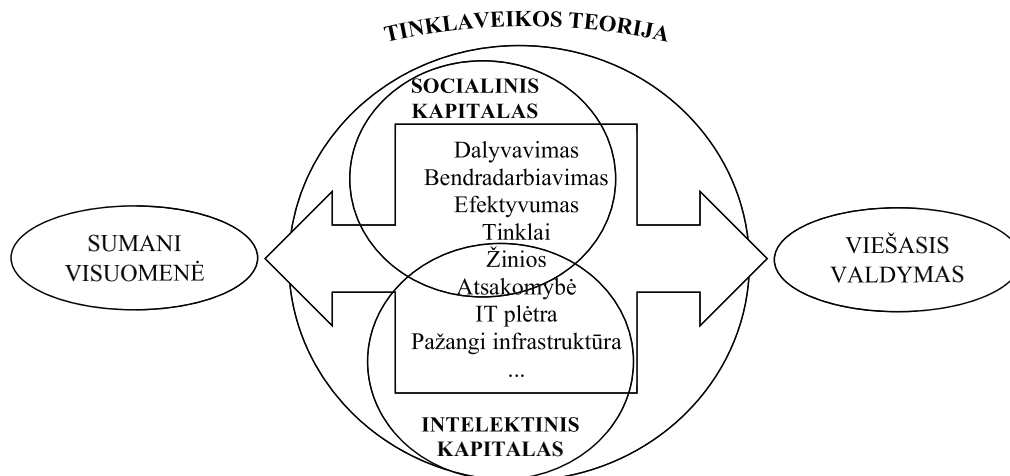
2 lentelė. *Žinių visuomenės ir sumanios visuomenės bruožai*

Žinių visuomenė	Sumanī visuomenė
Informacijos apdorojimas	Informacijos transformavimas į žinias
Naujų žinių kūrimas ir pritaikymas	Naujų žinių kūrimas
Žinių sklaida ir prieinamumas	Bendruomeniškumo puoselėjimas
Mokymasis visą gyvenimą	Gebėjimas mokytis ir tobulėti
Naujos socialinių santykių ir bendradarbiavimo formos	Bendradarbiavimas
Skaitmeninės technologijos ir jų pritaikymas ekonominiame ir socialiniame gyvenime	Pažangi komunikacijos, informacijos ir energetinė infrastruktūra
	Dalyvavimas ekonominiame, pilietiniame ir socialiniame gyvenime
	Produktyvumo ir efektyvumo puoselėjimas
	Verslo, mokslo, valdžios sektoriaus ir piliečių suderinamumas
	Tolerancijos ir pasitikėjimo puoselėjimas

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis nagrinėta literatūra.

Atsižvelgiant į tai, kad žinių visuomenė yra orientuota į informaciją, jos apdorojimą ir naudojimą per technologinį potencialą, manytina, kad įgyvendinant *naujojo viešojo valdymo* principus būtinas platesnis visuomenės bruožų kontekstas, kurį atspindi sumanios visuomenės koncepcija, siejanti žinių ir

pilietinę visuomenę, išryškinanti informacinių, skaitmeninių technologijų naudojimą ir plėtrą, piliečių dalyvavimą ir bendradarbiavimą, socialinę atsakomybę, tinklų poreikį, orientaciją į efektyvumą ir produktyvumą, informacijos apdorojimą ir panaudojimą (žr. 2 pav.).

2 pav. Sumanios visuomenės ir viešojo valdymo sąveika

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis nagrinėta literatūra.

Ši *naujojo viešojo valdymo* ir *sumanios visuomenės* sąsaja per bendrus principus leidžia daryti prielaidą, kad *naująjį viešąjį valdymą* pagrindžianti teorija leis nusakyti esmines sumanios visuomenės charakteristikas.

Tinklaveikos poveikis sumanios visuomenės formavimuisi

Tinklaveikos teorija paremta *naujojo viešojo valdymo* koncepcija. Tinklaveika užtikrina naujų žinių siekimo, informacijos ir patirties keitimosi eiga

bei rezultatus ir skatina aktyvesnį bendradarbiavimą tinkluose. Kitaip tariant, tinklaveika – tai tinklų dalyvių veiksmai tinkluose (Bučinskas ir kt., 2014).

Tinklus galima apibūdinti kaip subjektų santykius, bendradarbiavimą, įgalinantį subjektus tarpusavyje keistis informacija ar atlikti kitus materialinius ar ekonominius mainus, t. y. turėdami bendrą tikslą, jie prisideda prie veiklos efektyvumo (Bučinskas ir kt., 2014), mažina informacijos asimetriją. Svarbu pažymėti, kad tam, jog tinklas veiktų ir teiktų abipusę naudą, svarbu suteikti prieigą prie informacijos ir gebėti tą informaciją suprasti. Paminėtina, kad dideli

ir plačiai išplėtoti tinklai suteikia asmenims daugiau ir įvairesnės informacijos, o asmenys, susipažinę su šia informacija, turi gilesnį ir tikslesnį supratimą apie situaciją, geba greičiau ir tinkamiau reaguoti kritinių situacijų metu, priimti reikiamus sprendimus.

Tinklai prisideda prie **socialinio kapitalo** stiprinimo (Gibson ir kt., 2014), kuris savo ruožtu didina socialinius išteklius, prieinamus per tinklus, socialinių normų ir tarpusavio sąveiką bei pasitikėjimo lygį (McMichael, 2007), dėl socialinio kapitalo stiprinimo dominuoja solidarumo ir socialinės sanglaudos jausmas (Iravani, 2010), pripažįstami požiūriai (Chen, Xu, 2006), įsitikinimai ir vertybės (McElroy ir kt., 2006; OECD, 2001), pilietiškumas (Oorschot ir kt., 2006), identitetas (Hoffman ir kt., 2006), t. y. tai, kas formuoja asmenų socialinę sąveikos kokybę ir kiekybę ir prisideda prie ekonominės bei socialinės plėtos.

Pastebėtina, kad dėl socialinio kapitalo visuomenė geba:

- apdoroti informaciją, t. y. tam, kad žmogus suprastų internetu, per TV naujienas, naujienlaiškius ir kt. gautą informaciją bei suvaldytų ir (ar) įsisavintų jos turinį, būtinas tos informacijos išgryninimas komunikuojant su kitais, keičiantis informacija;
- įvertinti riziką ir galimybes – dėl socialinio kapitalo sukurti tinklai suteikia galimybę įvertinti individo ar įstaigos reputaciją – jų kvalifikaciją, pasiekimus, pasitikėjimo lygį;
- patikrinti asmenų įsipareigojimus, t. y. kokiems interesams jie atstovauja. Visuomenei reikia žinių tam, kad ji geriau suprastų jai prieinamus politinius, ekonominius ir socialinius klausimus ir prisidėtų prie jų sprendimo (Spellerberg, 2001).

Tinklaveikiai taip pat svarbus ir **intelektinis kapitalas**, pabrėžiantis žinių reikšmę žmogaus vystymuisi (Aleknaitė-Bieliauskienė, 2011), kurio svarbiausias elementas yra žinių valdymas per tinklus ir naujas technologijas (Matos, Lopes, 2008). Intelektinis kapitalas viešajame sektoriuje ypač svarbus dėl to, kad viešojo administravimo subjektai, atsižvelgdami į viešojo sektoriaus pokyčius (reformas), privalo nuolat mokytis, pasirinkti tikslingas žinias (Ramirez, 2010). Tai gali būti kaip galimybės ir kompetencijos matas norint nustatyti ir palyginti tai, ką asmuo žino (angl. *know-what*), su tuo, kaip jis žino (angl. *know-how*), per viešojo administravimo sistemą (Abeysekera, Kamaruddin, 2013), siekiant sukurti tam tikrą vertę.

R. Vaičekauskaitė (2014) nurodo, kad tradicinis intelektinio kapitalo turinys apima tris išteklius – žmogiškuosius (apimantis neišreikštąsias žinias, kompetencijas ir įgūdžius), struktūrinius (organizacijos informaciniai ištekliai ir žinios, technologijos, procesai ir sistemos, kuriančios tinklą ir prisidedančios prie bendradarbiavimo skatinimo, t. y. sistema, kaip dalytis žiniomis), ryšių (organizacijos tinklas, santykiai su aplinkiniais).

Pastebėtina, kad, siekiant sukurti efektyvų tinklą, skatinantį asmeninį ir profesinį tobulėjimą (Gibson ir kt., 2014), nepakanka tik bendradarbiavimo, prieigos prie informacijos ir keitimosi ja. Žinios, kuriomis disponuojama tinkluose, turi būti suprantamos ne tik žinių (informacijos) kūrėjams, bet ir jų gavėjams (Peled, 2001).

Taigi, apibendrinus teoretikų išvalgas, galima teigti, kad šiandieniniai viešojo valdymo principai sukelia poreikį formuoti visuomenę, kurioje daug dėmesio skiriama intelektinio ir socialinio kapitalų stiprinimui. Atsižvelgiant į tai manytina, jog, siekiant, kad visuomenė būtų sumani, ji turi būti:

- nuolat besimokanti – sumanioje visuomenėje privalo dominuoti žinių poreikis, gebėjimas keistis informacija ir patirtimi bei ją apdoroti, gebėjimas priimti atitinkamus sprendimus, gauti atitinkamą informaciją, suvaldyti technologijas. To pasiekti padeda neformali ir formali mokymosi sistemos, sąmoningas ir nesąmoningas mokymasis. Pasak S. Charungkaittikul, tokią visuomenę turi sudaryti besimokantys asmenys, mokymo paslaugų teikėjai, išmintis, žinios, mokymosi visą gyvenimą veikla, mokymosi klimatas, mokymosi tinklai, žinių valdymas ir mokymosi organizacijos (Charungkaittikul, Henschke, 2014). Sumanioje visuomenėje turi būti aukštinama žinių reikšmė žmogaus vystymuisi. Visuomenė turi būti kompetentinga ir gebėti formuoti tam tikrus įgūdžius;
- bendradarbiaujanti ir siekianti bendro tikslo – manytina, kad bendradarbiavimas šiuolaikinio viešojo valdymo kontekste turėtų būti vienas iš pagrindinių įrankių, padedančių spręsti viešajame valdyme kylančias problemas per informacijos keitimąsi, produktyvumo didinimą, efektyvų išteklių naudojimą ir teisėtos sąveikos tarp įvairių sektorių dalyvių didinimą. Visa tai viešajame sektoriuje skatina inovacijas ir sinergiją (Jing, Besharov, 2014). Bendradarbiavimas palengvina suinteresuotų šalių darbą, siekiant bendro tikslo, ir dalyvavimą priimančiam sprendimui su sąlyga, kad šalys veikia vadovaudamosi suderintomis taisyklėmis. Norimam tikslui pasiekti veikiama per egzistuojančias institucijas arba kuriamos naujos, pvz., NVO (Tsujinaka, 2013);
- orientuota į efektyvumą – pastaruoju metu daug dėmesio skiriama socialiniam atsakingumui, efektyviam išteklių naudojimui, todėl veikdama visuomenė privalo būti efektyvi ir laikytis tam tikrų principų. Atsižvelgiant į tai, kad sumanioje visuomenėje ypač didelę reikšmę turi suderinamumas, energijos vartojimo efektyvumas, aplinkosauga, naujų technologijų plėtra, tvarus ekonomikos vystymasis turėtų būti įgyvendinamas vadovaujantis E3 modeliu (angl. *economy-energy-environment*), kuris užtikrina, jog formuojama politika ir visuo-

menės veikla neprieštaraus tikslams, nustatytiems ekonomikos, energetikos ir aplinkos sektoriuose (Henriques, Laredo, 2013). E3 modelis leidžia suderinti sprendimus dėl energijos taupymo, anglies dioksido kiekio mažinimo ir investicijų grąžos (Moghadam ir kt., 2013);

- orientuota į informacijos prieinamumą – siekiant sėkmingo bendradarbiavimo ir efektyvaus dalyvavimo, sumanioje visuomenėje privalo išnykti informacijos asimetrija, t. y. visuomenei, dalyvaujančiai politiniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime, privalo būti suteikta prieiga prie informacijos, kuri turi būti suprantama ir patikima. Dažniausiai informacijos asimetrija atsiranda tuomet, kai dėl naujų technologijų naudojimo ar per mažo šalių bendradarbiavimo viena šalis (šiuo atveju viešasis sektorius) žino daugiau nei kita (šiuo atveju visuomenė) (Xiang ir kt., 2012), arba, kitaip tariant, tai socialinio ir ekonominio bendradarbiavimo padarinys. Vis dėlto pažymėtina, kad paprastai informacija, reikalinga norint sėkmingai dalyvauti, yra prieinama visiems – tereikia turėti įgūdžių ir

kompetencijos jai apdoroti. Dawson ir kt. (2011) išskiria dvi žinių rūšis, kuriomis privalo disponuoti visuomenė, siekdama tinkamai suprasti gaunamą informaciją, – numanomos žinios (patirtis, pažinimas) ir aiškios žinios (technologijos, programos, sistemų kūrimas, technologijų valdymas). Akcentuojama, kad aiškios žinios yra lengvai prieinamos, tačiau orientuotos į tam tikrą kontekstą tam tikroje srityje, todėl siekiant jas suprasti būtinos atitinkamos srities žinios. Numanomos žinios yra susijusios su asmens įgūdžiais ir gebėjimais, orientuotos į praktinę patirtį ir pasireiškiančios per kompetenciją. Kitaip tariant, aiškios žinios padeda suprasti tam tikros srities kompetencijas, o numanomos žinios padeda sėkmingai jas pritaikyti;

- dalyvaujanti – piliečių dalyvavimas valstybės valdyme yra vienas iš pagrindinių demokratiškos valstybės ir sumanios visuomenės rodiklių. Mokslinėje literatūroje išskiriamos įvairios dalyvavimo koncepcijos ir formos, svarbios ir sumaniai visuomenei (žr. 3 lentelę):

3 lentelė. *Dalyvavimo koncepcijos ir formos*

	Dalyvavimo formos
Politinis dalyvavimas – apima viešosios politikos formulavimą ir įgyvendinimą.	Balsavimas vietos, regioniniuose, nacionaliniuose ar Europos rinkimuose ir referendumuose. Sprendimų priėmimas, suteikiant galimybes tai padaryti, arba neformalus būdas (lobistinė veikla). Kreipimasis į politikus ir viešuosius tarnautojus dėl piliečių interesų.
Socialinis dalyvavimas – apima visas bendro gyvenimo sritis ir yra orientuotas į bendrą naudą.	Narystė savanoriškoje asociacijoje. Narystė asociacijos taryboje ar kitose asociatyviose veiklose.
Kultūrinis dalyvavimas – svarbus socialinio kapitalo stiprinimui, apimantis dalyvavimą religinėse, multikultūrinėse organizacijose.	Kova prieš diskriminaciją ir atskirtį. Socialinės sanglaudos rėmimas.
Ekonominis dalyvavimas – apima darbinę ir nedarbinę veiklą, sudaro galimybę plėtoti socialinius santykius.	Indėlis į gamybos procesą: darbas. Narystė organizacijos darbininkų taryboje. Veiksmai prieš turtingą nelygybę.

Šaltinis: H. J. Abs, R. Veldhuis, 2006; R. Tijūnaitė, M. Damkuvienė, 2010.

Siekiant formuoti sumanią visuomenę, dalyvavimas turi apimti socialinį, politinį, kultūrinį ir ekonominį dalyvavimą, t. y. sumani visuomenė turi gebėti reikštis formuojant ir įgyvendinant viešąją politiką, bendro gyvenimo srityse, religinėse, kultūrinėse organizacijose, darbinėje ir nedarbinėje veikloje. Toks dalyvavimas stiprina socialinį kapitalą, yra orientuotas į bendrą naudą, sudaro galimybę plėtoti socialinius santykius, keistis informacija taip įgyjant naujų įgūdžių ir kompetencijų;

- pilietiška – kaip jau minėta, sumani visuomenė apima ir pilietinės visuomenės principus. Pilietinės visuomenės poreikis atsirado stiprėjant demokratijai ir daugėjant piliečių dalyvavimo valstybės

valdyme formų. Mokslinėje literatūroje pilietinė visuomenė klasifikuojama kaip (1) visuomenės dalis, kuri pasireiškia valstybės, rinkos ir privačioje sferose (šeimoje) per savanoriškas organizacijas (paramos grupės, NVO, sporto draugijos, labdaros organizacijos, bažnyčia), kuriose asmenys dalyvauja siekdami bendrų tikslų, taip kurdami socialinį pasitikėjimą, stiprindami pilietinį dalyvavimą ir socialinį kapitalą; (2) kaip visuomenės rūšis, pasireiškianti per savanorišką asociacijų veiklą, kurioje piliečiai keičiasi nuomonėmis bei diskutuoja ir kuri vertinama kaip socialiai dalyvaujanti, padedanti, besirūpinanti ir puoselėjanti kultūros mainus, taip didinant toleranciją ir tarpusavio supratimą. Ši

klasifikacija pilietinę visuomenę konceptualizuoja kaip gerą visuomenę, kurioje visos institucijos veikia taip, kad ugdytų teigiamas socialines normas (toleranciją, nediskriminavimą, pasitikėjimą, bendradarbiavimą ir kt.), o tai skatina socialinio kapitalo stiprinimą, bendruomenės tvirtumą; ir (3) kaip viešojo sfera, kuri apibūdinama kaip argumentų ir svarstymų arena, t. y. čia pilietiškumas pasireiškia ne per nuomonių apsikietimą ir diskutavimą, o per įtikinėjimą pasitelkiant racionalius argumentus bei funkcionuojančią teisėtą politiką ir demokratiją. Tai arena, kurioje asmenims suteikiama galimybė būti išgirstiems priimant sprendimus, o apie visuomeninius skirtumus, socialines problemas, viešąją politiką, vyriausybės veiksmus, kultūrinį ir bendrąjį identitetą yra diskutuojama (Baumann, 2014, Nassali, 2014);

- orientuota į technologinio potencialo plėtrą ir kurianti vertę – siekiant efektyvumo ir veiksmingumo, būtina orientacija į technologinio potencialo plėtrą. Sumanioje visuomenėje moksliniai tyrimai turi reaguoti į besikeičiančias rinkos sąlygas ir pagrindines problemas. Pasak G. I. Nastase ir kt. (2015), modernią ekonomiką ir pramonę konstruoja integruoti veiklų etapai, apimantys mokslinius tyrimus, technologijų plėtrą ir inovacijas. Visa tai turi būti orientuota į problemų, kylančių dėl ekonominio ir socialinio augimo (pvz., naujų energijos išteklių didinimo, technologijų modernizavimo, gamybos mechanizavimo ir automatizavimo, didelės ekonominės vertės išteklių, naujų būdų asmenų gyvenimui gerinti kūrimo ir kt.), sprendimą. Pažymėtina, kad visuomenėje plėtojamos technologijos atspindi turimas žinias ir įgūdžius, o tinklas, kuriuo naudojantis keičiamasi informacija bei kompetencijomis, padeda jas sustiprinti, taip savo ruožtu technologijos kuria ir vertę (B. Yu ir kt., 2013).

Viešojo sektoriaus valdymo modernizavimas sąlygoja tai, kad skiriamas vis didesnis dėmesys žinioms, informacijos apdorojimui ir panaudojimui, dalyvavimui, bendradarbiavimui, technologijų naudojimui ir plėtrai, socialinei atsakomybei, tinklams, orientacijai į efektyvumą ir produktyvumą, taigi manytina, jog šiuolaikiniame viešajame valdyme turėtų būti įgyvendinama ir sumanios visuomenės, pasižyminčios šiais bruožais, plėtra.

Išvados

1. Dėl viešojo valdymo modernizavimo (ypač intelektinių technologijų plėtros) tendencijų *sumanus valdymo* samprata paplito ir atspindi dalį inovatyvių valdymo metodų *naujojo viešojo valdymo* sklaidos kontekste, o *sumanios visuomenės* apibrėžimas žymi žmogiškąjį kapitalą, būtiną šiems valdymo metodams realizuoti.

2. Išnagrinėjus *naujojo viešojo valdymo* elementus, galima išskirti *sumanios visuomenės* bruožus: bendradarbiaujanti, dalyvaujanti, besimokanti ir tobulėjanti, skatinanti toleranciją ir pasitikėjimą bei siekianti bendro tikslo visuomenė, aprūpinta pažangia infrastruktūra, gebanti išnaudoti technologijų galią ir potencialą bei informaciją transformuoti į žinias.
3. *Tinklaveikos teorija*, remiantis intelektinio ir socialinio kapitalų raida, sudaro prielaidas išskirti charakteristikas, būtinas formuojant *sumanią visuomenę*, t. y. bendradarbiavimo stiprinimas, dalyvavimo ir pilietiškumo skatinimas, vertės kūrimas, bendro tikslo siekimas, mokymasis visą gyvenimą, orientacija į efektyvumą, informacijos prieinamumą ir technologinį potencialą bei plėtrą.

Literatūra

1. Abeysekera I., Kamaruddin K., 2013, Intellectual Capital and Public Sector Performance. UK: Emerald Group Publishing Limited.
2. Aleknaitė-Bieliauskienė R., 2011, Intelektinis kapitalas ir inovacijos kaip aktualus sociokultūros diskursas. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*. Nr. 2. P. 176–186.
3. Angelidou M., 2014, Smart city policies: A spatial approach Cities. *Elsevier*. Vol. 41. P. 3–11.
4. Baumann M., 2014, Becoming a civil society organisation? Dynamics of immigrant religious communities in civil society and public space. *Nordic Journal of Religion & Society*. Vol. 27. Iss. 2. P. 113–130.
5. Bučinskas A. ir kt., 2014, Tinklaveika viešojo valdymo pokyčių struktūroje. *Regional Formation and Development Studies*. No. 2 (10). P. 46–57.
6. Buškevičiūtė J., 2014, Sumaniojo viešojo valdymo koncepcijos paieškos: skirtingų teorinių prieigų kritinė analizė. *Viešojo politika ir administravimas*. T. 13. Nr. 3. P. 359–371.
7. Charungkattikul S., Henschke J., 2014, Strategies for developing a sustainable learning society: An analysis of lifelong learning in Thailand. *International Review of Education. Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. Vol. 60. No. 4. P. 499–522.
8. Chen W., Xu S., 2006, The reform of electricity power sector in the PR of China. *Energy policy*. Vol. 34. P. 2455–2465.
9. Dawson G. S. et al., 2010, Information Asymmetry in Information Systems Consulting: Toward a Theory of Relationship Constraints. *Journal of Management Information Systems*. Vol. 27. Iss. 3. P. 143–178.
10. Durat J. M., Mengual A. S., 2014, Impact of the Knowledge Society in the University and in Scientific Communication. *Relieve*. Vol. 20. No. 2. P. 1–14.
11. Gaulė E., 2014, Sumanus viešasis valdymas: samprata ir dimensijos. *Viešojo politika ir administravimas*. T. 13, Nr. 3. P. 372–385.
12. Gibson C. et al., 2014, Understanding the role of networking in organizations. *Career Development International*. Vol. 19. Iss. 2. P. 146–161.

13. Henriques L., Laredo P., 2013, Policy-making in science policy: The OECD model' unveiled. *Research Policy*. Vol. 42. P. 801–816.
14. Iravani M., 2010, Role of Social Capital on Development. *Alternative Perspectives In The Social Sciences*. No. 2 (2). P. 966–978.
15. Jing Y., Besharov D. J., 2014, Collaboration among government, market, and society: forging partnerships and encouraging competition. *Journal of Policy Analysis & Management*. Vol. 33. Iss. 3. P. 835–842.
16. Karazijienė Ž., Sabonienė A., 2010, Žinių visuomenės formavimas žinių ekonomikos kontekste. *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 15. P. 566–573.
17. Kim S., 2013, Next Generation e-Government Strategies and Asks for the Smart Society - Based on Korea's Case. *Journal of E-Governance*. Vol. 36. Iss. 1. P. 12–24.
18. Lane J. E., 2001, *Viešasis sektorius*. Vilnius: Margi raštai.
19. Levy Ch., Wong D., 2014, *Towards a smart society*. UK: Big Innovation Centre.
20. Manning N., Parison, N., 2004, *International Public Administration Reform: Implications for the Russian Federation*. Directions in development. Washington, DC: World Bank.
21. Martinelli A., 2010, Smart Governance: Governing the Global Knowledge Society. *American Journal of Sociology*. Vol. 115. No. 6. P. 1919–1921.
22. Matos F., Lopes A., 2008, Gestão do capital intelectual: A nova vantagem competitiva das organizações. *Comportamento Organizacional e Gestão*. Vol. 14. No. 2. P. 233–245.
23. McElroy M. et al., 2006, Rethinking social capital theory: a knowledge management perspective. *Knowledge Management*. Vol. 10. No. 5. P. 124–136.
24. McMichael M., 2007, A Social Capital Approach to Household Energy Consumption. *Proceedings of eceee 2007 Summer Study (European Council for an Energy Efficient Economy)*. France: La Colle sur Loup, Côte d'Azur.
25. Mihut L., 2014, Institutional management in the knowledge society. *Journal Plus Education*. Vol. 10. P. 31–37.
26. Moghadam R. S. et al., 2013, Sizing a solar dish micro-CHP system for residential application in diverse climatic conditions based on 3E analysis. *Energy Conversion and Management*. Vol. 75. P. 348–365.
27. Nassali M., 2014, Politics, power, and accountability: addressing the elephant in the room in the quest for civil society organizations' right to freedom of association. *International Journal of Not-for-Profit Law*. Vol. 16. P. 34–46.
28. Nastase G. I. et al., 2015, Potential problems of global scientific research, technological development and innovation. *USV Annals of Economics & Public Administration*. Vol. 15. P. 19–26.
29. Oh Y. et al., 2014, The Role of Dynamic Social Capital on Economic Development Partnerships Within and Across Communities. *Economic Development Quarterly*. No. 28 (3). P. 230–243.
30. Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001, The Well-being of Nations. The role of human and social capital. *OECD publications*. No. 51647.
31. Osborne S. P., 2010, *The new public governance: emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. USA: Routledge.
32. Peled A., 2001, Network, coalition and institution – The politics of technological innovation in the public sector. *Information Technology & People*. Vol. 14. Iss. 2. P. 184–205.
33. Ramaprasad A., Sridhar M. K., 2011, Empowering a State's Development of a Knowledge Society. *International Journal of Technology Management & Sustainable Development*. Vol. 10. No. 1. P. 11–25.
34. Ramírez R., 2010, Intellectual capital models in Spanish public sector. *Journal of Intellectual Capital*. Vol. 11. Iss. 2. P. 248–264.
35. Russo S. et al., 2014, *Public Value Management: Measurement and Reporting*. UK: Emerald Group Publishing Limited.
36. Smart City World Congress, 2011, *Smart society for innovative and sustainable cities*. Barcelona.
37. Spellerberg A., 2001, Framework for the measurement of social capital in new Zealand. *Report*.
38. Tsujinaka Y. et al., 2013, Constructing Co-governance between Government and Civil Society: An Institutional Approach to Collaboration. *Public Organization Review*. Vol. 13. Iss. 4. P. 411–426.
39. Vaičekauskaitė R., 2014, Intelektinis kapitalas kaip mokslo ir verslo bendradarbiavimo stiprinimo potencialas. *Tiltai*. Vol 68. No 3. P. 1–16.
40. Van Oorschot W. et al., 2006, Social Capital in Europe. *Acta Sociologica (Sage Publications, Ltd.)*. Vol. 49. No. 2. P. 149–167.
41. Xiang P. et al., 2012, Construction Project Risk Management Based on the View of Asymmetric Information. *Journal of Construction Engineering & Management*. Vol. 138. Iss. 11. P. 1303–1311.
42. Yu B. et al., 2014, Entrepreneurial firms' network competence, technological capability, and new product development performance. *Asia Pacific Journal of Management*. Vol. 31. No. 3. P. 687–704.

Summary

THE CHARACTERISTICS OF SMART SOCIETY IN THE CONTEXT OF PUBLIC GOVERNANCE MODERNIZATION

L. Sveklaitė, A. Stasiukynas

Changing social conditions and technology advancement call for public governance modernization with focus on public involvement, citizen participation and collaborative policy-making. Citizen engagement and empowerment facilitate the new public governance. Nowadays much attention is paid to building a knowledge society, new knowledge creation, its use and dissemination. Seeking to implement the ideas of the new public governance it is necessary to clarify and analyze the characteristics of the smart society and the principles of public governance in a wider context. **The aim** of the research is to identify the characteristics of the smart society in the context of public governance modernization. **Research tasks:** 1) to define the evolution of the new public governance; 2) to clarify the characteristics of society in the context of the new public governance; 3) to define the role of social networks while building the smart society. Research methods: comparative analysis of scientific literature, data systematization.

The interaction between the new public governance and the smart society through social networks was analysed in the paper. It was found that the following should be implemented so as to build the smart society: lifelong learning, collaboration, partnership, common goals, access to information, participation, citizenship, high technology.

Keywords: public governance modernization, new public governance, knowledge society, smart society, public involvement.

Santrauka

SUMANIOS VISUOMENĖS BRUOŽAI VIEŠOJO VALDYMO MODERNIZAVIMO KONTEKSTE

L. Sveklaitė, A. Stasiukynas

Sparčiai besikeičiančios socialinės sąlygos ir technologinė plėtra formuoja viešojo sektoriaus valdymo modernizavimo poreikį ir inovatyvių valdymo elementų diegimą, ypač piliečių įtraukimo ir dalyvavimo priimanant viešuosius sprendimus, bendradarbiavimo ir kitose srityse. Norint įgyvendinti šiuos valdymo pokyčius, būtinas visuomenės potencialas (žmogiškasis kapitalas), gebantis dalyvauti naujojo viešojo valdymo procesuose. Pažymėtina, kad pastaruoju metu daug dėmesio skiriama žinių visuomenei, apimančiai naujų žinių kūrimą, pritaikymą ir sklaidą, tačiau, norint įgyvendinti naujojo viešojo valdymo principus, būtinas platesnis visuomenės bruožų kontekstas, kurį atspindi sumanios visuomenės koncepcija, siejanti žinių ir pilietinę visuomenę, išryškinanti socialinio ir intelektualinio kapitalų, dalyvavimo ir bendradarbiavimo svarbą. Siekiant visuomenę įgalinti, būtina išgryninti dominuojančius viešojo sektoriaus valdymo principus ir nustatyti tokios visuomenės charakteristikas. Tam pasiekti išsikeltas **tikslas** – išskirti sumanios visuomenės bruožus viešojo valdymo modernizavimo kontekste; numatyti **uždaviniai**: išnagrinėjus viešojo valdymo raidą ir prielaidas sumaniai visuomenei suformuoti, apžvelgti visuomenės bruožus, būtinus realizuojant naujojo viešojo valdymo principus, bei išnagrinėti tinklaveiką kaip sumanios visuomenės formavimosi elementą.

Straipsnyje, naudojant lyginamojo istorinio, literatūros mokslinės analizės, duomenų sisteminimo tyrimų metodus, nustatyta naujojo viešojo valdymo ir sumanios visuomenės sąveika per tinklaveiką. Ši sąveika padeda išgryninti sumanios visuomenės bruožus ir apibrėžti pagrindinius visuomenės įgalinimo principus, apimančius nuolatinį mokymąsi, bendradarbiavimą, bendro tikslo siekimą, efektyvumą, informacijos prieinamumą, dalyvavimą, pilietiškumą, technologinį potencialą.

Prasminiai žodžiai: viešojo sektoriaus valdymo modernizavimas, naujasis viešasis valdymas, žinių visuomenė, sumani visuomenė, dalyvavimas.

Įteikta 2015-10-28

Priimta 2015-11-02

HUMANITARINIAI MOKSLAI

HUMANITIES